

Loğman RƏŞİDZADƏ

Redaksiyadan:

Bu gün cəmiyyətdə baş verən proseslər, seçki öncəsi yaşananlar həm müzakirə mövzusu, həm də gerçəklikdi. Amma mövzu da, gerçəklik də, qanuna, ədalət prinsipinə söykəndə, onda hər kəs tələb və tələbatını anlayır, qəbul edir. Bax, elə indi sizə təqdim etdiyimiz, tanınmış yazıçı-publisistimiz Loğman Rəşidzadənin hələ 2003-cü ildə yazdığı bu məqalə günümüzün gerçəkliyi ilə səsələdiyindən onu birlikdə yenidən oxumağı məsləhət bilir və sizlərə təqdim edirik.

Mən bu gün aktiv siyasətdən uzaq minlərlə həmvətənimdən biri kimi baş verənləri kənardan daha dəqiq seyr edir, daha dərindən təhlil edir və qiymətləndirməyə çalışıram. İqtidarda, müxalifətdə və ya hər hansı bir siyasi qurumun avanqard dəstəsində təmsil olunmayan neytral bir ziyalı kimi söyləyəcəklərim, məncə, məqbul məntiqi substansiyada, obyektiv əxlaq normaları müstəvisində qəbul ediləcəkdir. Bu sözlərimlə heç bir korporativ maraqlara söykənməyərək, fəal vətəndaş mövqeyimi ortaya qoymağa çalışacağam. Vətənin, xalqın, dövlətin taleyüklü məsələləri həll olunan zaman hadisələrdən kənarda qalmaq, tək-cə siyasi korafəhimlik yox, həm də əxlaqsızlıqdır. Bu, vətəndaş mövqeyidir - özünü, ailəsinin, dost-tanışının, qohum-əqrəbasının, ağsaqqalının, qarasaqqalının gələcək taleyindən narahatlıq mövqeyidir, çörəyini yediyin, suyunu içdiyin vətən, el-oba, doğma torpaq qarşısında müqəddəs borcdur.

Bu düşüncələrimlə məşğul olduğum bir vaxtda

prezidentliyə namizədlərin növbəti teledebatını gözləyirdim. Oğlum bizə yığılmış dostları ilə televizorun kanalını dəyişib futbola baxmağa başladılar. Mən onlara deyəndə ki, axı prezidentliyə namizədlərin teledebatını gözləyirəm, cavab verdilər ki, onun nəyinə baxırsan, ya söyüşəcəklər, ya da bir-birinə stəkan atacaqlar. Üstəlik də ki, biz öz seçimimizi etmişik, məhəllə uşaqları da, tələbə yoldaşlarımız da hamımız sözü bir yerə qoymuşuq, İlham Əliyevə səs verəcəyik! Qoy onlar orada nə qe-

ARİSTOKRATİK AZADLIQ

YAXUD BİZ HANSI DEMOKRATİYADAN İMTİNA EDİRİK

Bütün canlılardan fərqli olaraq, insan fizioloji varlıqdan daha çox ictimai hadisədir. Cəmiyyətdə yaşayıb ondan kənarda qalmaq olmaz. İnsan intensiv fəallığı ilə daha çox ictimailəşir, daha çox ictimai mahiyyət kəsb edir. Ətrafdakı hadisələrə biganə qalan, baş verənləri passiv seyrci kimi süzən, ictimai-siyasi proseslərə laqeyd yanaşan insan bütövlükdə hissdən, duyğudan uzaqdır, cəmiyyətin, yaşadığı ölkənin, mənsub olduğu xalqın, vətəndaşı olduğu dövlətin gələcəyinə də biganədir. Ruhun xərcəngi olan laqeydlik son anda ictimai sindroma çevrilib bütün yaxın-uzaq ətrafı sağalmaz bəlalara sürükləyir. Bizim hər birimiz potensial ictimai akkumulyator kimi sağlamlıq cəmiyyət uğrunda mübarizədə öz potensialımızı ortaya qoymalıyıq. Ləyaqətli, cəmiyyət üçün faydalı, insanlara söz demək səlahiyyətinə malik şəxslər susduqca, siyasi avantüristlər at oynadır, ictimai rəyi çaşdırır, dünyanın nizamını pozurlar. Bu duyğu və düşüncələrlə çox götür-qoy etdim, çox fikirləşdim, ətrafımızda baş verənlərlə biganə qala bilmədim. Söz demək lazım gələndə gerek susmayasan.

dər söyüşürlər, söyüşsünlər. İbrətamizdir, deyilmi? Bu körpə uşaq sözü yox, 18-20 yaşlı universitet tələbələrini mövqeyidir, başqa sözlə, müasir gəncliyin seçimidir.

Bu gün biz siyasi təlatümlərlə, mübarizə və əndişələrlə dolu, ifrat pozitivizmlə müşayiət olunan maraqlı günlər yaşayırıq. İctimai-sosial qabarmaların, siyasi modernizmin və mənəvi-əxlaqi katarsizmlərin fonunda bəzən aydın üfqlər belə, boz-bulanıq təsiri bağışlayır, insan təfəkkürü və anlamı hadisələrin cərəyan etdiyi sərt realizmlə siyasi xəyalpərvərliyin və intuiativ romantizmin işıq-kölgə effekteində çaşdırıcı ilğıma çevrilir. Belə bir şəraitdə real potensiala malik, xalqı arxasınca apara bilən siyasi güc mərkəzlərinin ləng təmkinindən, ifrat təvazökarlığından istifadə edən siyasi şarlatanlar və fırlıdaçılar, tarixin müxtəlif dövrlərində zamanın çarxını bəzən öz xeyirlərinə hərləyə bilən əyyarlar fəallaşırırlar. Bu da xalqın azadlıq ruhunu coşdurmaq əvəzinə, onda yarımıyuxulu, xəstəhal ovqat yaradır, özünün, dövlətinin və mənsub olduğu xalqın gələcəyi uğrunda həqiqi və şərəfli mübarizədən yayındırır, həlledici anda zəruri qərarların qəbul edilməsini çətinləşdirir.

Lakin Azərbaycanda prezident seçkiləri ərəfəsində yaşanan siyasi ovqat bu mənada nə qədər bulanıq və təlatümlüdürsə, bir o qədər duru və aydındır. İftira və yalan üyüdən mətbuat dəyirmanlarından tutmuş qaragəruh, paradoksal bəyanatları ilə siyasi bataqlığı bir az da dərinləşdirən lümpen siyasətçilərin canfəşanlıqlarına qədər heç nəyə baxmayaraq, xalqın mütləq əksəriyyəti müqəddəs məbədə aparən yolların ünvanını yaxşı bilir. Cəmiyyətdə bu gün çalxanıbdurulma əməliyyatları daha intensiv getdikcə bəzi gözlənilməzlikləri, ekspromt və ekstremal dönüşləri çıxmaq şərtilə,

hadisələr əsasən öz məcrasında davam edir, fərdi və qrup maraqlarının kəsişdiyi nöqtənin istənilən rakursundan ictimai amalların özünəməxsus konturları aydın görünür. Başqa sözlə, ictimai fəallığın bu mərhələsi son anda bütün fərdi və qrup maraqlarının ümümxalq, ümumdövlət mənafeyi müstəvisində qovuşma tarixidir. Prezident seçkiləri əslində, hər bir kəsin, hər bir vətəndaşın öz taleyinin seçim günüdür. Bəlkə də kütləvi siyasi fəallıq və ictimai marağı da məhz bu məntiqdə axtarmaq lazımdır.

Prezident seçkilərinin gedişində standart və bəzən də qeyri-standart mənzərələrə rastlaşırıq. Ən səciyyəvi cəhətlərdən biri odur ki, müxalif siyasi düşərgənin nümayəndələri üçün bu, seçim aktından daha çox şoudur. Sanki onlar real mübarizədən daha çox özlərini nümayiş elətdirmək, gözə soxmaq üçün bu tədbirə qatılırlar. Sanki adi bir marafondur, finişin sonunda böyük bir meydan dayanır, yaxud hansısa bir akt zalı mövcuddur və quzu kütlə buraya toplaşmış xəyalplov vəd edən gəlişgözlü sözləri həzm etmək amadəsindədir. Belə olmasaydı, həmin namizədlər, onların müdafiəçiləri real müstəvidən uzaqlaşmış diqqət çəkmək üçün hər şeyi özlərinə rəva görməzdilər, siyasi mənzərəni bulandıрмаq üçün hər cür addımlar atıb, hətta qaydasız oyunlara belə, getməzdilər.

Seçkilərdə

öz namizədliklərini irəli sürənlərin tərkibi çox rəngarəng, bununla yanaşı, həm də paradoksalıdır. Seçki marafonunda iştirak edən namizədlərin əksəriyyəti məsuliyyət hiss eləməzdilər, seçki öncəsi ərəfədə papaqlarını qabağına qoyub dərindən-dərinə düşünməzdilər və inanın ki, belə olsaydı,

bu istəklərindən vaz keçərdilər. Maraqlı cəhət budur ki, bizdə mükəmməl təhsil və təcürübə görmüş, uzun müddət dövlət idarəçiliyində çalışmış şəxslər bu gün abır-həyasına sığıb, mənəvi-əxlaqi imkanlarını ölçüb-biçib prezident seçkilərinə qatılmaqdan çəkinirlər. Belələri hazırda Prezident Aparatında, digər ali icra və qanunvericilik orqanlarında işləyənlər içərisində də kifayət qədərdir.

Onların bu iddiaya düşməyə daha çox haqları var,

nəinki həmin mübarizəyə zor-güc özünü sırayanların. Görünür, hərtərəfli formalaşmış bu dövlət xadimləri siyasət, dövlət idarəçiliyi dərsi ilə yanaşı, eyni zamanda bir həya dərsi, nəzakət dərsi, etika dərsi də keçiblər. Dəfələrlə deyilənləri təkrar etmək zorundayam: axı ömrü boyu üç-beş nəfərlik kollektivə rəhbərlik etməyən, bəzən özünü, ailəsini idarə edə bilməyən insanlar belə bir məsuliyyətli işə hansı cəsərtlə girişirlər? Axı hər kəs özü öz gücünə daha yaxşı bələd olmalı, özü-özünü daha dərindən duyub dərk etməli, öz qüvvəsini hamıdan artıq qiymətləndirməlidir. Deməli, həmin namizədlər bütün bu adi, primitiv tələbləri dərk eləməzlərsə, gücləri çatmayan yükün altına girərlərsə, opponentlərim məni bağışlasın, yuxarıda söylədiyim kimi, görünür, onlar özünüdərkəndən uzaqdırlar. Özünü dərk edə bilməyən, imkanlarını qiymətləndirə bilməyən bir kimsəyə xalqın taleyini tapşırmaqmi olar?

Napoleonun bir fikri burada yerinə düşür. O general Düponun 1808-ci ildə İspaniyadakı məğlubiyyətini eşidəndə bərk əsəbiləşir və deyir: "Bütün əxlaqsızların ən yekəsi bacarmadığın işdən yapışmaqdır. Əgər bacarıqsız general hərbi komandanlıq işindən yapışarsa, onda bu əxlaqsızlıq artıq bir-başına ən ağır cinayətə çevrilir".

Prezidentlik iddiasına düşən bəzilərinə tutarlı cavabdır. Tarixdə belə ibrətamiz faktlar çox olub. Bəzən ən müdrik, ağıllı adamlar məhz dövlət idarəçilik təcrübəsindən uzaq olduqları üçün bu yükün altına girməkdən çəkiniblər. İbrətamiz bir misal. "1952-ci ildə Haym Veytsmanın vəfatından sonra Eynşteyndən İsrail prezidenti olmağa razılıq verib verməyəcəyini soruşmuşdular. O, bu suala cavab verib demişdi ki, təklif onu çox müttəəssirləndirmişdir, lakin həmin vəzifə üçün öz namizədliyini münasib bilmir. O demişdi

ki, heç vaxt özünü məmnun etməyən bir işə girişməmişdir və özünü ictimai fəaliyyət üçün bacarıqlı saymır". (U.Z.Loyrens. "İnsan və atom") Unutmayaq ki, bu, dərin intellekt işığı və zəka şəfəqləri ilə bütün dünyanı hey-rətə salmış dühələrdən biridir.

Öz-özümü düşünürəm: nə üçün bizdə belə alicənab etirafı çatışmır? Niyə bütün elmlərə vaqif olan dünya tarixi və diplomatiyasına şəxsi töhfələr verən insanlar məqamı çatanda bu sözləri deməyə özündə güc tapır, bizdə isə hər yerindən duran, fərqi yoxdur, öhdəsindən gələcək, yaxud gəlməyəcək, prezidentlik iddiasına düşür? Prezident kürsüsü bəlkə Eynşteyn üçün cazibədar deyildi? Hər bir insanın qəlbində xudbin və eqoist hisslər üçün kifayət qədər potensial var. Lakin böyük hüner, kişilik və mərdlik onu boğmaqdadır. İnsan hər an özü-özünə qadağan etməyi bacarmalıdır.

Bəs əxlaq nədir?

Kim istəməz ki, ali dövlət aparatının ən yüksək pilləsinə qalxsın, insanları idarə etsin, fərmanlar versin, qərarlar çıxarsın. Bəli, bu istək hamının qəlbindən keçə bilər. Amma nə olsun? Məncə, ən böyük ləyaqət özünü dərk edib potensialını reallaşdırmaq, nəyə qadirsənsə, onu ortaya qoymaq, lazım olduqun sahədə fayda verməkdir. Təəssüf ki, bizdə bu siyasi əxlaq normaları çox zədələnib. Söhbət tək-cə prezident seçkilərindən getmir, ümumiyyətlə, bizdə son illərdə xəstəlik səviyyəsində vəzifə hərisliyi, hər şeyə hakim olmaq ehtirası baş alıb gedir. Heç kim yaxşı mütəxəssis olmaq barədə düşünmür, heç kim elmin, sənətin ardınca gedib, özünü təkmilləşdirmə ilə məşğul olmur. Odur ki, sovet dövründən qalmış potensial da artıq tükənmək üzrədir. Yaxşı həkimi, fiziki, riyaziyyatçını, mühəndisi, hüquqşünası, jurnalisti artıq çıraqa axtarmağa başlamışıq.

Məktəblərdə təlim-tərbiyə işi yox dərəcəsidir, qəzet səhifələrində oxumağa normal bir yazı tapmaq bir yana, adi üslub və orfoqrafiya qaydalarına rast gələ bilmirik. Radio və televiziya Azərbaycan dilindən başqa, bütün ləhcə və şivələr baş alıb gedir. Ədəbiyyatımız dibinə daş atılmış qurbağa gölüne dönüb, yazıçı-şair adına yalnız hərcayılar və məddahlar meydan sulayır. Di gəl ki, hamımızın ürəyindən vəzifə keçir, heç olmasa, bir JEK müdirliyi. Çox təhlükəli sindromdur.

(ardı növbəti sayımızda)